

РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

МІСЦЕ І РОЛЬ КИТАЮ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

CHINA IN THE WORLD ECONOMY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

УДК 339.9

Дзигаленко І.С.

студентка

Національний авіаційний університет

Набок І.І.

к.е.н, доцент,

доцент кафедри міжнародних

економічних відносин та бізнесу

Національний авіаційний університет

У статті аналізується стан позиції Китаю в світовому господарстві. Розглядається характер його участі в світовому обороті товарів та послуг і зміна його ролі на ринку іноземних інвестицій. Піднімається питання збереження Китаєм ролі «світової фабрики». А також як в подальшому буде визначатися для світової економіки значення «китайського фактора».

Ключові слова: Китай, іноземні інвестиції, «світова фабрика», «китайський фактор, світова економіка, зовнішня торгівля».

В статье анализируется состояние позиции Китая в мировом хозяйстве. Рассматривается характер его участия в мировом обороте товаров и услуг и изменение его роли на рынке иностранных инвестиций. Поднимается вопрос сохранения Китаем роли

«мировой фабрики». А так же как в дальнейшем будет определяться для мировой экономики значение «китайского фактора».

Ключевые слова: Китай, иностранные инвестиции, «мировая фабрика», «китайский фактор, мировая экономика, внешняя торговля».

The article describes the change of China's position in the world economy. We discuss the challenge of maintaining the role of China as "world factory". And that what will determinate the importance of "Chinese factor" for the world economy. We analyze the features of China's participation in world trade and the change of China's role in foreign investments.

Key words: China, foreign investment, «world factory», "Chinese factor", world economy, world trade.

Постановка проблеми. Поява Китаю як нового актора з потужним економічним потенціалом призводить до серйозного ускладнення структури світового господарства. Посилився його вплив на світову економіку, все більш помітний «китайський фактор» розвитку світового господарства, натомість, все більш посилюється вплив економічної глобалізації на китайську економіку.

Місце Китаю в сучасній глобальній економіці визначається його економічною потужністю, роллю «світової фабрики».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стану Китайської економіки в умовах глобалізації присвячені праці таких вчених як Самбурова Е.Н., Мироненко К.В. Чжу Цзи, Ху Аньган.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення відомостей про сучасний стан китайського господарства в умовах глобалізації

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап глобалізації характеризується посиленням взаємодії і взаємозалежності країн світу, незважаючи на деяке гальмування цього процесу, обмеження, пов'язані з прагненням деяких країн уникнути його негативних наслідків. В умовах певної невизначеності майбутньої зовнішньоекономічної орієнтації нової адміністрації США Китай готовий взяти на себе роль одного з центрів глобалізації. Про це свідчить промова Голови КНР Сі Цзіньпіна на Всесвітньому економічному форумі

в Давосі в січні 2017 р. де він заявив: «... ми повинні адаптуватися до економічної глобалізації, згладити негативний ефект від неї і привнести її позитивний вплив на всі країни. Подобається це вам чи ні, глобальна економіка – великий океан, від якого неможливо сховатися » [1].

Поява Китаю як нового актора з потужним економічним потенціалом призводить до серйозного ускладнення структури світового господарства. З одного боку, посилився його вплив на світову економіку, все більш помітний «китайський фактор» розвитку світового господарства, з іншого, все більш посилюється вплив економічної глобалізації на китайську економіку.

Місце Китаю в сучасній глобальній економіці визначається його економічною потужністю, роллю «світової фабрики».

Частка Китаю у світовому ВВП (за ПКС) виросла з 2,3% в 1980 р. до 18,3% за оцінками МВФ на 2017 р. таким чином, Китай став лідером за цим показником, випередивши США. За ВВП (за валютним курсом) Китай поступається США, займаючи 2-е місце. Саме Китай в значній мірі визначає зростання світової економіки. При темпах приросту ВВП в Китаї 6,7% в 2016 р., що істотно вище, ніж в інших великих економіках, за винятком Індії, Китай забезпечив 33,2% світового приросту ВВП (2017 до 2016 р.) [2].

Зниження темпів економічного зростання в КНР, починаючи з 2010 р., викликало серйозну

стурбованість у світі, оскільки навіть невеликі зміни в динаміці зростання китайської економіки впливають на стан багатьох світових товарних ринків, знижують попит на сировинні товари, підсилюють нестійкість розвитку світової економіки.

Завдяки грамотній політиці керівництва, Китай зміг реалізувати свої конкурентні переваги, включаючи дешеву робочу силу, величезний потенціал внутрішнього ринку, і зайняв в світовому господарстві нішу провідного виробника промислової продукції, перетворився в «світову фабрику», що випускає продукцію від одягу і взуття, сувенірів та іграшок до комп'ютерів та офісної техніки, телевізорів і фотоапаратів.

Провідні позиції в світі Китай займає з виробництва трудомісткої продукції і виробів, необхідних для нового будівництва та здійснення великих інфраструктурних об'єктів. Так, на нього припадає 60% світового виробництва цементу, 50% сталі, 55% первинного алюмінію, 44% рафінованого свинцю, 43% цинку, 27% автомобілів (2016 р.). Зростає частка Китаю і в світовому експорті таких видів продукції, як електроніка і електротехніка

(наприклад, на нього припадає 40,3% експорту офісного та телекомунікаційного обладнання, 2016 р.), одяг (38,3%), текстильні вироби (35,6% в 2016 р.). Китай є провідним постачальником продукції в багато країн світу, як розвинені, так і країни, що розвиваються. На Китай припадає 21,5% імпорту США, 24,8 – Японії, 20,7 – Р. Кореї, 17,9 – Бразилії, 22,1% імпорту Анголи (2015 г.). Економіка ж таких країн, як КНДР (75,8% експорту і 76,4% імпорту, 2015), Монголія (84% експорту і 40% імпорту, 2015), ще в більшій мірі прив'язана до Китаю.

Зростаючі масштаби зовнішньої торгівлі КНР відображають посилюється взаємодія Китаю з країнами світу (див. Табл. 1.1).

Зниження обсягів зовнішньоторговельного обороту і значень експортної і особливо імпортної квоти в 2015 р. пов'язано, з одного боку, зі зміною моделі економічного розвитку КНР – переходом до орієнтації на внутрішнє зростання, з іншого – з реструктуризацією економіки – переходом до виробництва більш високотехнологічної продукції. У 2017 р. Китай подолав негативні тенден-

Таблиця 1.1

Зовнішня торгівля КНР в 1978–2016 роки

Роки	ВВП	Оборот зовнішньої торгівлі	Експорт		Імпорт		Сальдо
	млрд дол.		млрд дол.	млрд дол.	У % до ВВП	млрд дол.	
1978	211,3	20,7	9,8	4,6	10,9	5,2	-1,1
1991	424,4	115,4	62,1	15,9	53,4	12,6	8,7
2001	1080,3	474,3	249,2	23,1	225,1	20,8	24,1
2006	2257,5	1422,1	761,9	33,7	660,1	29,2	101,8
2011	5930,8	2974,0	1577,8	26,6	1396,2	23,5	181,6
2016	10982,8	3988,3	2292,5	20,9	1695,8	15,4	596,8

Джерело: Чжунго Тунцзі няньцзянь 2014 [Статистичний щорічник Китаю 2014] [на кит. мові]. Пекін, 2014. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsjsj/2016/indexch.htm>

Таблиця 1.2

Структура експорту продукції з КНР в 1980–2015 роках

	1980 р.		1990 р.		2000 р.		2010 р.		2015 р.	
	млрд дол.	%	млрд дол.	%	млрд дол.	%	млрд дол.	%	млрд дол.	%
Об'єм товарного експорту	18,1	100,0	62,1	100,0	249,2	100,0	1577,8	100,0	2342,3	100
Первинна продукція	9,1	50,3	15,9	25,6	25,5	10,2	81,7	5,2	112,7	4,8
Промислова продукція	9,0	49,7	46,2	74,4	223,8	89,8	1496,2	94,8	2229,6	95,2
Хімічна продукція	1,1	6,2	3,7	6,0	12,1	4,9	87,6	5,6	134,5	5,7
Готова продукція класифікована за видом сировини	4,0	22,1	12,6	20,3	42,6	17,1	249,2	15,8	400,2	17,1
Машини та транспортне оснащення	0,8	4,7	5,6	9,0	82,6	33,1	780,3	49,5	1070,6	45,7
Інша продукція	3,1	16,9	24,3	39,1	86,5	34,7	379,2	24,0	624,3	26,7
Продукція машинобудування та електроніки	1,4	7,7	11,1	17,9	105,3	42,3	933,4	59,2	1310,5	55,9
Високотехнологічна продукція	-	-	-	-	37,0	14,9	492,41	31,2	660,5	28,2

Джерело: Exports Value by Category of Commodities (SITC) / National Bureau of Statistics of China. – URL: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

ції скорочення зовнішньоторговельного обороту, в січні-лютому зовнішньоторговельний оборот виріс на 20,6% в порівнянні з аналогічним періодом 2016 р. причому імпорт зріс на 34,2%, а експорт – на 11% [5].

Тісна взаємозалежність китайської економіки і економік провідних центрів світового господарства обумовлена не тільки обсягами їх зовнішньої торгівлі та інвестиційного співробітництва, а й широкою присутністю в КНР провідних ТНК світу, близько 45% всієї експортної продукції виробляється на підприємствах з участю іноземного капіталу.

Розширення географії китайської зовнішньої торгівлі, переходу до глобального світового охоплення сприяє вдосконаленню структури китайського експорту. Якщо в 1980 р. на продукцію машинобудування і електроніки припадало лише 1,4%, то до 2015 р. ця частка зросла до 55,9%, а питома вага високотехнологічної продукції досяг вже 28,2% (див. Табл. 1.2). Різноманітна продукція направлена на задоволення диференційованого попиту країн світу з різними характеристиками попиту.

Однак на сучасному етапі Китай поступово втрачає конкурентні переваги, пов'язані з низькою вартістю робочої сили. Зниження обсягу працездатного населення через проведеної до недавнього часу політики обмеження народжуваності, постійний протягом останніх десятиліть зростання заробітної плати, яка стала вище, ніж в більшості країн Південно-Східної Азії, призвели до того, що Китай вже не настільки конкурентоспроможний у виробництві дешевої трудомісткою продукції з низькою доданою вартістю. Особливо відчутна втрата конкурентних переваг, якщо враховувати продуктивність праці, по якій Китай суттєво відстає від розвинених країн, перш за все, від США. Оксфордські економісти Gregory Daco і Jeremy Leonard в своїй доповіді «U.S. Manufacturing Retaining Its Competitive Edge », підготовленому в березні 2016 р. стверджують, що з урахуванням продуктивності праці Китай практично не має порівняльних переваг, тому що вартість витрат праці на одиницю виробленої продукції в КНР в 2016 р. були нижче, ніж в США лише на 4%, в той час, як в 2003 р. показники різнилися в 2,3 рази. [15]. Продуктивність праці з 2003 по 2016 рр. виросла в США на 40%, Німеччині – 23, Великобританії – 30, Мексиці – 18%; в Індії і Китаї за той же період показник більш ніж подвоївся, проте продуктивність одного зайнятого в Китаї поступається показнику США в 9 разів.

Все це призвело до того, що йде процес перенесення виробничих потужностей з Китаю в країни Південно-Східної Азії, причому в ці країни виносяться найбільш трудомісткі нескладні операції як власне китайськими компаніями, так і компані-

ями розвинених країн, що мають численні виробничі філії в КНР. На тлі процесів «нової індустріалізації» ряд ТНК розвинених країн повертають свої виробничі потужності. Це характерно, наприклад, для ТНК США, Японії. Переносять виробничі потужності як високотехнологічні ТНК, так і компанії в текстильній, легкій промисловості, оскільки в розвинених країнах в умовах роботизації ці технологічні операції перестали бути трудоінтенсивними.

Виникає питання, чи збереже в таких умовах Китай роль «світової фабрики» або поступиться її іншим країнам? Для того, щоб залишитися «світовою фабрикою», Китаю необхідно домогтися розширення номенклатури виробленої продукції насамперед за рахунок виробництва товарів з високою доданою вартістю при скороченні частки простих трудомістких товарів. Реструктуризація економіки, розвиток більш високотехнологічних виробництв стало одним з головних напрямків розвитку китайської економіки в контексті реалізації концепції «нової нормальності». Перехід від економічного зростання, орієнтованого на кількісні показники, до зростання, який передбачає поліпшення його якості, розвиток сучасних конкурентоспроможних кластерів, створення китайських брендів – все це стало змістом плану «Вироблено в Китаї – 2025» [7]. Китай поступово переходить від інтенсивного використання факторів виробництва «першої природи» (дешевого праці) до використання факторів «другої природи» – інформаційний технологій, роботизації виробництва. За даними «World Robotics Report 2016», Китай – лідер за обсягами продажів робототехніки ринок в світі: до 2019 року на нього припадатиме 40% світових продажів [17]. Це дозволить Китаю, з одного боку, істотно збільшити продуктивність праці, з іншого – поліпшити якість виробленої продукції.

Сприятливі збереженню Китаєм ролі «світової фабрики» може також подальше формування ланцюжків доданої вартості, в рамках яких найбільш прості трудомісткі операції можуть переміщатися в країни Південно-Східної Азії, а в Китаї концентруватися виробництва більш високих ланок ланцюжків.

У той же час, Китай може зберегти і значну частину світового ринку нескладних трудомістких товарів. Якщо враховувати відмінності в заробітній платі між внутрішніми і приморськими провінціями, між містами та сільською місцевістю, можна стверджувати, що потенціал спеціалізації на трудомістких товарах ще далеко не вичерпаний. У Центральному і Західному Китаї зарплата істотно відстає від показників в Східному Китаї, тому, з одного боку, в приморських районах можуть використовуватися в якості робочої сили мігранти з внутрішніх районів (до початку 2017 року загальна кількість мігрантів досягло

281,7 млн осіб. [3], з іншого, експортні виробництва можуть переміщатися у внутрішні райони країни. Наприклад, тайванська компанія Foxconn, на підприємствах якої в КНР зайнято понад 1 млн чол., переносить своє виробництво з приморського Шеньчженя в Хенань, Сичуань, і навіть одну з найбідніших провінцій Китаю Гуйчжоу [14].

Однак в даний час участь в глобальній економіці торкнулася лише невелику частину території Китаю: на 4 адміністративні одиниці (провінції Гуандун, Цзянсу, Чжецзян, г.ц.п. Шанхай) припадає близько 70% всього китайського експорту, а частка експорту у ВРП цих провінцій істотно перевищує середньокитайський показник (у пров. Гуандун 68,4%, г.ц.п. Шанхай – 66,8, пров. Чжецзян – 47,8% при середній по Китаю – 23,5% в 2014 р.). Програма «Йти на Захід», що здійснюється в Китаї з початку 2000-х років, буде сприяти не тільки освоєнню внутрішніх районів, а й залученню їх в світогосподарську діяльність.

Важливий напрямок посилення геоекономічного та геополітичного впливу Китаю в світі – реалізація Програми «Йти ззовні». Різко зросли масштаби вивезення китайських інвестицій, що перевищили їх ввезення в країну: 145,7 млрд дол. Проти 135,6 млрд дол. В 2016 р. Велика частина китайських інвестицій, здійснених за кордоном, доводиться на державні компанії, особливо такі ТНК, як CNPC, Sinopec, CIC (China Investment Corporation) і Chinalco (Aluminium Corporation of China). Однак частка приватних компаній, що інвестують за кордоном, зростає.

Можна виділити кілька напрямків інвестування Китаєм за кордон:

- отримання доступу до сучасних технологій (інвестиції в розвинені країни);
- можливість експлуатації родовищ корисних копалин, дефіцитних для Китаю (інвестиції в нафтовидобувні країни, в країни, що володіють великими запасами руд, і т.п.);
- спрощення доступу на ринки збуту країн-зовнішньоекономічних партнерів;
- можливість використання більш дешевої робочої сили (наприклад, в країнах Південно-Східної Азії [6]).

Офіційна статистика не дозволяє судити про реальну географічну структуру накопичених за кордоном китайських інвестицій (табл. 1.3), оскільки близько 70%; припадає на офшорні території, які перерозподіляють ПІІ з Китаю. Насправді все більшого значення Китай надає розвиненим країнам.

Китай зберігає своє значення і як імпортер прямих іноземних інвестицій. Роль головного постачальника ПІІ зберігає Гонконг, що має статус «спеціального адміністративного району» КНР, причому його питома вага зростає. Ці інвестиції «співвітчизників» були особливо важливі для

Китаю в перші роки реформ. Гонконг використовують і китайські бізнесмени для повернення вивезених інвестицій. Через Гонконг в Китай надходять ПІІ і з інших країн. Серед інших країн-донорів переважають країни Азії – найближчі сусіди КНР, інвесторами найчастіше виступають бізнесмени китайського походження.

На розширення глобальної присутності Китаю в країнах світу націлений проект «Економічний пояс Шовкового шляху» і «Морський Шовковий шлях 21-го століття». Цей масштабний проект буде охоплювати більше 60 країн з сумарним ВВП, що становить близько 30% світового ВВП.

На думку китайського керівництва, проект «Один пояс, Один шлях» націлений на сприяння вільного, упорядкованого руху економічних чинників, ефективний розподіл ресурсів і поглиблення ринкової інтеграції, сприяння розвитку регіонального співробітництва в більш широких межах, на більш високому рівні, на більш глибоких щаблях, спільне створення відкритої, толерантною, збалансованої, сприятливою для всіх архітектури регіонального економічного співробітництва [11].

У той же час посилюється тенденція до регіоналізації – Китай активізує свою участь в інтеграційних угрупованнях і союзах (ШОС, «АСЕАН + 3»), розширює свою економічну присутність в Центральній Азії, прикордонних країнах.

Значення «китайського фактора» для світової економіки в майбутньому визначається можливостями вирішення низки проблем:

- Чи призведе скорочення темпів зростання китайської економіки і впровадження «зелених технологій» до скорочення попиту на сировинні товари;
- Чи зможе Китай на тлі втрати конкурентних переваг в результаті триваючого зростання зарпо-

Таблиця 1.3

Структура прямих інвестицій з Китаю за країнами та, 2006–2016 роках

Країни та регіони	Частка країн та регіонів, %	
	2006 рік	2016 рік
Світ	100,0	100,0
Гонконг	63,8	61,6
Кайманові острови	15,6	7,0
Британські Віргінські острови	3,5	1,3
США	1,4	5,5
Австралія	1,0	2,3
Сінгапур	0,6	7,2
Великобританія	0,0	1,3
Росія	0,8	2,0
Інші	13,3	11,8

Джерело: Чжунго Тунцзі няньцзянь 2014 [Статистичний щорічник Китаю 2014] [на кит. яз.]. Пекін, 2014. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexch.htm>

бітної плати зберегти роль «світової фабрики» або «світова фабрика» поряд з Китаєм буде включати Південно-Східну Азію;

– Чи отримає Китай статус «світової лабораторії» і як швидко це може статися;

– Яким чином Китай буде вбудований в «ланцюжка доданої вартості», чи перейде він на вищі щаблі в цих ланцюжках;

– Чи обмежиться Китай роллю регіонального лідера або претендуватиме на роль світового лідера: чи реалізується глобальний проект «Один пояс, один шлях».

Висновки з проведеного дослідження.

Китай в будь-якому випадку збереже і зміцнить своє місце в світовій економіці, будучи провідною економікою світу. Майбутнє китайської економіки пов'язане з підвищенням інноваційних можливостей високотехнологічного виробництва, реалізацією Проекту «Один пояс, один шлях», залученням і вивезенням прямих іноземних інвестицій, зростанням кваліфікації китайської робочої сили і підвищенням якості продукції, що виробляється.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бідність замість глобалізації // Експерт. 2017. № 4(1014). URL: <http://expert.ru/expert/2017/04/bednost-vmesto-globalizatsii/>
2. Внесок Китаю в зростання світової економіки становило 33,2% // Женьмін жибאו. 06.03.2017. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0306/c31518-9186295.html>
3. Китай назвав основних донорів і реципієнтів робочої міграції // ЕКД. 06.02.2017. URL: <http://ekd.me/2017/02/kitaj-nazval-osnovnyx-donorov-i-recipientov-rabochej-migracii/>
4. Китайський економіст: Висококласне виробництво не пішло з Китаю // Женьмін жибאו. 07.03.2017. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0307/c31518-9186954.html>
5. Мінкомерції КНР: в січні-лютому 2017 року темпи зростання зовнішньоторговельного обороту країни були досить високими // Женьмін жибאו. 11.03.2017. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0311/c31518-9189134.html>
6. Самбурова Е.Н., Мироненко К.В. Китайське економічне диво в світогосподарському вимірі // Регіональні дослідження. – 2016. № 3. с. 149–157.
7. Чжу Цз.Х. Китайська економіка переходить від уповільнення до підвищення якості // Женьмін жибאו. 04.03.2017. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0304/c31518-9185668.html>
8. Чжунго Тунцзі няньцзянь 2006 [Статистичний щорічник Китаю 2006] [на кит. мові.]. Пекін. –2006. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2006/indexch.htm>
9. Чжунго Тунцзі няньцзянь 2014 [Статистичний щорічник Китаю 2014] [на кит. яз.]. Пекін, 2014. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexch.htm>
10. Чжунго Тунцзі няньцзянь 2016 [Статистичний щорічник Китаю 2016] [на кит. яз.]. Пекін, 2016. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexch.htm>
11. Гоцзя фачжань хе гайгевей, Вайцзяобу, Шан'убу. Туйдун гунцзянь сичоучжілу цзінцзідай хе 21 Шицзи хайшан сичоучжілу Де юаньін юй сіндун [Державний комітет з розвитку і реформи, Міністерство закордонних справ, Міністерство комерції КНР. Бачення і план дій щодо сприяння спільного будівництва Економічного поясу Шовкового шляху і Морського Шовкового шляху 21-го століття] [на кит. яз.]. Beijing: Waijiao chubanshe, 2015.
12. China's Foreign Trade. – Beijing. – 2011. – URL: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474983043184.htm
13. Exports Value by Category of Commodities (SITC) / National Bureau of Statistics of China. – URL: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>